

КОВАЛЕНКО Олена Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського, <https://orcid.org/0000-0002-0883-9869>

ПЛОТНІКОВА Аліна Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу, <https://orcid.org/0000-0003-0652-7316>

ЩОДО ВРАХУВАННЯ ПОМ'ЯКШУЮЧИХ ТА ОБТЯЖУЮЧИХ ПОКАРАННЯ ОБСТАВИН ПРИ ЙОГО ПРИЗНАЧЕННІ ЗА ВЧИНЕННЯ ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 270 КК УКРАЇНИ «ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ АБО ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ»

Коваленко О.О., Плотнікова А.В. Щодо врахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин при його призначенні за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України «порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки».

У статті аналізуються пом'якшуючі та обтяжуючі покарання обставини як елементи загальних засад призначення покарання, передбачених чинним Кримінальним кодексом України. Визначається значення врахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин для процесу його призначення. Констатується недостатність наукового дослідження практики призначення покарання за вчинення діяння, передбаченого частинами 1 і 2 ст. 270 Кримінального кодексу України. Особливо наголошується на тому, що враховуючи обмеженість репрезентативності такого дослідження, існує певна можливість побудови алгоритму врахування загальних засад призначення покарання за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України, і пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин зокрема. Водночас стверджується важливість врахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин для реалізації принципу диференціації та індивідуалізації покарання. Аналіз практики призначення покарання за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України, показав достатню обмеженість палітри врахування пом'якшуючих покарання обставин, що враховуються судом при призначенні покарання за вчинення цього кримінального правопорушення. Визначається коло найбільш типових обставин, що враховуються судом при призначенні покарання за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України. Констатується, що наявність таких обставин обумовлює застосування інших інститутів кримінального права, наприклад, призначення більш м'якого покарання, ніж передбаченого законом. Констатується, що серед досліджених вироків значна кількість не містить ані пом'якшуючих, ані обтяжуючих покарання обставин. Констатується майже повна відсутність обтяжуючих покарання обставин при його призначенні за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальне покарання, призначення покарання, загальні засади, особа винного, порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки, пожежна безпека, техногенна безпека, диференціація кримінальної відповідальності, індивідуалізація покарання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Призначення кримінального покарання виступає у якості фіналізуючої оцінки правозастосовником суспільної небезпечності діяння, його наслідків та особи правопорушника. Саме при призначенні покарання з врахуванням загальних і спеціальних засад призначення покарання суд реалізує принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання.

Керівними і засадничими при цьому залишаються загальні засади призначення покарання, передбачені ст. 65 КК України, оскільки вони повинні братися до уваги у всіх випадках призначення покарання. Серед засад призначення покарання є передбачена ч. 3 ст. 65 КК України вимога обов'язкового врахування при призначенні покарання пом'якшуючих та обтяжуючих обставин. При цьому можна констатувати, що до сих пір існують певні прогалини у наукових дослідженнях щодо встановлення врахування вказаних обставин при призначенні покарання за вчинення окремих видів кримінальних правопорушень. Одним із правопорушень із найменш дослідженою практикою його призначення є діяння, передбачене ст. 270 КК України «Порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки». Досліджень, у яких би здійснювалася розвідка щодо врахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин при засудженні особи за вчинення цього правопорушення, не було виявлено.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загалом вказаний склад кримінального

правопорушення не вважається абсолютно дослідженим, є чимало вчених, які мають наукові дослідження, що пов'язані зі складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 270 КК України. Серед них можна виділити Житного О.О., Сердюк С., Яценко А.О. Але, на жаль, навіть у роботах зазначених науковців питання призначення покарання і врахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин зокрема докладно не розглядалося.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження практики призначення покарання за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 270 КК України, зокрема врахування тенденцій врахування судом пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинний КК поняття пом'якшуючих і обтяжуючих покарання обставин не дає. Але вони визначаються доктриною кримінального права як «зазначені, так і не зазначені у законі, але встановлені судом, різного роду чинники об'єктивного чи суб'єктивного характеру, які не є ознаками складу злочину (кримінального правопорушення – авт.) і не впливають на його кваліфікацію, однак знижують чи, навпаки, підвищують ступінь суспільної небезпечності особи винного і (або) вчиненого ним злочину (кримінального правопорушення – авт.) і у зв'язку з цим є підставою для призначення менш або більш суворого покарання» [5, с. 162]. Пом'якшуючі та обтяжуючі покарання обставини передбачені чинним законом про кримінальну

¹Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

відповідальність України відповідно у ст. 66 КК України «Обставини, які пом'якшують покарання», і ст. 76 КК України «Обставини, які обтяжують покарання». При цьому перелік пом'якшуючих обставин складається із 10 позиції і є невичерпним (при призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, і інші обставини, які не передбачені у ст. 66 КК України). Перелік обтяжуючих покарання обставин складається із 14 позицій і є вичерпним, оскільки суд не може визнати такими, що його обтяжують, обставини, які не зазначені в частині першій цієї статті. Окрім того, суд має право, залежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення, не визнати будь-яку із зазначених у ч. 1 ст. 67 КК України обставин, за винятком обставин, зазначених у пунктах 2, 6, 6-1, 7, 9, 10, 12 такою, що обтяжує покарання, вказавши мотиви свого рішення у вироку.

Дослідження практики призначення покарання за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України, показало відносно незначну кількість учинених таких правопорушень, за які судом постановлені вироки. За всі роки існування цього складу кримінального правопорушення їх загальна кількість не перевищила 100. Але, незважаючи на таку відносну нерозповсюдженість цього правопорушення, його наслідки, як правило, є значними, містять підвищену суспільну небезпеку та проявляються в загибелі людей та спричиненні значної майнової шкоди. Тому необхідність дослідження практики має правове значення, оскільки узагальнює знання про алгоритми правозастосовчої діяльності.

Говорячи безпосередньо про урахування судом обставин, що пом'якшують покарання, виявлена однозначна тенденція – найбільш часто суди враховують у якості обставини, що пом'якшує покарання, щире каяття особи: це спостерігається у 23% відсотках урахування пом'якшуючих обставин. «Щире каяття – це обставина, яка відображає психічний стан особи, яка вчинила злочин (кримінального правопорушення – авт.). Каяття передбачає глибокі внутрішні переживання особою того, що сталося, моральне засудження своєї злочинної поведінки, усвідомлення вини, почуття сорому, докорів сумління» [4, с. 381]. Аналіз змісту обставин справи показує, що переважна, якщо не абсолютна кількість випадків засудження особи пов'язана із недотриманням ними вимог пожежної безпеки, що здійснювалися із необережності. Здебільшого шкода, яка була спричинена пожежею, наставала для осіб, які або за родинним, або службовим становищем є важливими і значимими для особи правопорушника (діти, товариші по службі). Саме тому винні особи відчували жаль, внутрішні переживання і каяття за вчинене. Здебільшого потерпілі, усвідомлюючи факт каяття, просили суд сильно не карати винну особу.

При врахуванні вказаної обставини суд проявляв чітке розуміння її змісту, оцінюючи розмір такого каяття. Прикладом може слугувати такий випадок: «Суд, враховуючи, що обвинувачена хоча і визнала свою вину, відшкодувала певну частину завданої злочинною шкоди, однак протягом усього судового розгляду не висловила жалю щодо

скоєного та не попросила вибачення у потерпілих, суд не визнає вказану в обвинувальному акті обставину, що пом'якшує покарання, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 66 КК України, щире каяття» [1].

Із зазначеною вище обставиною часто враховувалася і така обставина, як активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення (8%). Наявність цієї обставини «означає, що особа, яка вчинила злочин (кримінальне правопорушення – авт.), своїми діями надає допомогу (сприяє) правоохоронним органам у розкритті злочину (кримінального правопорушення – авт.), тобто встановленні всіх обставин вчинення злочину (кримінального правопорушення – авт.), винних осіб, а також у виявленні причин та умов злочину (кримінального правопорушення – авт.)» [4, с. 381]. Як правило, результати аналізу вироків показують, що особа давала свідчення щодо його вчинення, максимально сприяючи встановленню об'єктивної істини за справою. Але, виходячи із кількості врахування цієї обставини як пом'якшуючої, далеко не завжди суд вважав такі дії сприянням у розкритті правопорушення.

Окрім цих обставин враховувалося судом і визнання винною особою своєї вини, що спостерігалось приблизно у 5% випадків. Але така незначна кількість урахувань вказаної обставини певним чином дивує, оскільки у переважній більшості досліджених вироків суду винна особа не спростовувала свої вини у вчиненому правопорушенні, погоджуючись із тим що саме її дії викликали суспільно небезпечні наслідки. Але, скоріше за все, суд враховував цю обставину як таку, що характеризує особу винного.

Окрім зазначених обставин, що пом'якшують покарання, суд у якості таких визнав ще декілька: часткове відшкодування шкоди, перебування на утриманні малолітніх дітей, намагання надавати допомогу потерпілим у межах своїх знань та вмінь. Але такі обставини були виявлені в одиничних випадках, вони залежали від обставин справи і їх наявність не дає змогу говорити про якусь закономірність.

Проміжним етапом аналізу урахування пом'якшуючих покарання обставин при його призначенні за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України, можна вважати тезу, сформульовану Полтавець В.В. про те, що в деяких випадках суди не враховують як пом'якшуючі навіть такі обставини, що безпосередньо передбачені ст. 66 КК України [5, с. 166]. При призначенні покарання у цьому випадку майже не враховувалися обставини, розуміння яких як пом'якшуючих у сучасній літературі викликає сумніви: вчинення правопорушення вперше, позитивна характеристика особи, вік особи, стан здоров'я [6, с. 116–120]. У цьому випадку слід зазначити, що на противагу позиції Чупринського Б. щодо сумнівності урахування як пом'якшуючої обставини – перебування малолітньої дитини на утриманні винної особи, Суддя Верховного Суду України Яковлева С. при узагальненні практики Верховного суду зазначає, що наявність членів сім'ї або інших осіб, які перебувають на утриманні або потребують підтримки – відноситься до пом'якшуючих обставин [7, с. 5].

Щодо обставин, що обтяжують покарання, то кількість їх урахування і палітра врахованих обставин не вражають розмаїттям. А точніше – перелік обтяжуючих покарання обставин – відсутній. Єдина обтяжуюча обставина, яка враховувалася судом при призначенні покарання, це вчинення правопорушення у стані сп'яніння. Але ця обставина враховувалася тільки один раз.

Також у результаті аналізу практики призначення покарання за ст. 270 КК України була виявлена значна кількість випадків, у яких суд не виявив ані пом'якшуючих, ані обтяжуючих покарання обставин. Таких випадків було багато.

Говорячи про значимість дослідження обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, можна зробити певні висновки про їх вплив на покарання, що призначається, та правову оцінку діяння, що вчинено, та особи, яка його вчинила.

Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання, науковці класифікують за різними ознаками. Однак існує й інша позиція. Так, Наумець І. зазначав: «Поділити на певні підгрупи з метою індивідуалізації покарання розглянуті обставини неможливо, тому що такі самі обставини одночасно можуть характеризувати і діяння, і особу винного, оскільки особистісні особливості проявляються у поведінці, зокрема у злочинному діянні» [3, с. 313].

Полтавець В.В. пропонує водночас здійснювати поділ пом'якшуючих та обтяжуючих обставин на три групи: 1) обставини, що характеризують діяння; 2) обставини, що характеризують особу винного; 3) обставини, що характеризують одночасно діяння і особу винного [5, с. 165]. Інші автори, характеризуючи обставини, що обтяжують покарання, зазначають, що «можна зробити висновки, що обставини, які обтяжують покарання, є частиною даних, що характеризують ступінь тяжкості вчиненого злочину (кримінального правопорушення – авт.) та особу винного» [1, с. 153].

У літературі існують і інші класифікації пом'якшуючих чи обтяжуючих покарання обставин, на що Наумець І. вірно зазначає, що «будь-яка правова класифікація має певною мірою умовний характер. Розмежування серед обставин, що пом'якшують покарання та обтяжують покарання, не мають абсолютного характеру й певні ознаки, скажімо,

обставин, що характеризують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, також притаманні особі винного та навпаки» [3, с. 316].

Однак можна робити висновки щодо особливостей урахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин з огляду на його призначення за вчинення діяння, відповідальність за яке передбачене ст. 270 КК України.

Якщо звернути увагу на перелік пом'якшуючих обставин, що урахувалися, очевидним стає факт, що вони характеризують особу винного чи його посткримінальну поведінку, зменшуючи водночас суспільну небезпеку правопорушника. Обставин, які б зменшували суспільну небезпечність діяння, не спостерігалось. Тобто при вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 270 КК України, можна говорити про відсутність обставин, які б зменшували суспільну небезпеку діяння – вона при індивідуалізації покарання залишається незмінною, натомість суспільна небезпечність правопорушника в процесі індивідуалізації, як правило, зменшується.

Щодо обтяжуючих обставин, то кількість випадків їх урахування майже нульова, це свідчить про те, що суду під час здійснення індивідуалізації покарання при його призначенні, не вдалося виявити якихось факторів, які б негативно впливали на оцінку суспільної небезпечності як самого діяння, так і особи правопорушника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Всі наведені вище фактори у своїй єдності говорять про те, що при притягненні винних до кримінальної відповідальності за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України, індивідуалізуючими покарання факторами в ракурсі урахування пом'якшуючих та обтяжуючих обставин виступають саме пом'якшуючі. Їх наявність дозволяє суду констатувати зменшення суспільної небезпечності саме суб'єкта кримінального правопорушення і таким чином впливає на розмір покарання, що призначається. У зв'язку із майже повною відсутністю обтяжуючих обставин у досліджених вироках їх вплив на розмір покарання, що призначається, фактично відсутній, тобто вони не грають індивідуалізуючої ролі при призначенні покарання саме за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України.

Література.

1. Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області суду у Справі № 357/11137/19 від 26.02.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95279390>.
2. **Войчук А.Б.** Обставини, які обтяжують кримінальне покарання. *Новачі та виклики юридичної освіти*: зб. тез доп. Міжнар. наук. студ. конф. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С. 151-154.
3. **Наумець І.** Класифікація обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання в кримінальному праві. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 311-318. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v5_2022/35.pdf.
4. **Нікіфорова Т.І.** Проблеми змісту деяких обставин, які пом'якшують покарання, передбачених ч.1 ст. 66 КК України. *Форум права*. 2008. № 3. С. 380-387.
5. **Полтавець В.В.** Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України: монографія. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. 241 с.
6. **Чупринський Б.** Особливості застосування обставин, які пом'якшують покарання, не зазначених в частині першій ст. 66 Кримінального кодексу України. *Історико-правовий часопис*. 2014. №1(3). С. 116-120.
7. **Яковлева С.** Проблемні питання, що виникають при призначенні покарання. Аналіз практики Верховного Суду. 2023. 40 с.

References.

1. Vyroky Bilotserkivsk'oho mis'krajonn'oho sudu Kyivsk'oi oblasti sudu u Spravi. (2021). [Verdict of the Bilotserkiv City District Court of the Kyiv Oblast in Case]. № 357/11137/19 dated February 26, 2021. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95279390>.
2. **Vojchuk, A.B.** (2017). «Circumstances that aggravate criminal punishment». *Novatsii ta vyklyky iurydychnoi osvity*.

[Obstavyny, iaki obtiazhuiut' kryminal'ne pokarannia]. *Proceeding of the Materials of Mizhnar. nauk. stud. konf. TNEU. Ter-nopil'. Ukraine*. Available at: <http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/24247/1/151.PDF>.

3. Naumets', I. (2022). «Classification of mitigating and aggravating circumstances in criminal law». *Yurydychnyj visnyk. № 5*. pp. 311-318. Available at: http://yurvisnyk.in.ua/v5_2022/35.pdf.

4. Nikiforova, T.I (2008). «Problems of the content of some circumstances that mitigate the punishment provided for in Part 1 of Art. 66 of the Criminal Code of Ukraine». *Forum prava. № 3*. pp. 380-387.

5. Poltavets', V.V. (2005). *Zahal'ni zasady pryznachennia pokarannia za kryminal'nym zakonodavstvom Ukrainy*. [General principles of sentencing under the criminal law of Ukraine]. RVV LAVS. Luhans'k.

6. Chupryns'kyj, B. (2014). «Peculiarities of the application of mitigating circumstances not specified in the first part of Article 66 of the Criminal Code of Ukraine». *Istoryko-pravovij chasopys. №1(3)*. pp. 116-120.

7. Yakovlieva, S. (2023). Problemni pytannia, scho vynykaiut' pry pryznachenni pokarannia. Analiz praktyky Verkhovnoho Sudu. [Problematic issues that arise when imposing punishment. Analysis of the practice of the Supreme Court].

Abstract.

Kovalenko O., Plotnikova A. *Regarding the consideration of mitigating and aggravating circumstances when imposing a sentence for an act under art. 270 of the Criminal Code of Ukraine "violation of fire or industrial safety requirements established by law"*.

The article analyzes the mitigating and aggravating circumstances as elements of the general principles of sentencing provided for by the current Criminal Code of Ukraine. The author determines the importance of considering mitigating and aggravating circumstances for the sentencing process. The author notes a lack of scientific research into the practice of sentencing for an act under Parts 1 and 2 of Article 270 of the Criminal Code of Ukraine. The author emphasizes that, given the limited representativeness of such a study, there is nevertheless a particular possibility of building an algorithm for considering the general principles of sentencing for an act under Article 270 of the Criminal Code of Ukraine and mitigating and aggravating circumstances. The author emphasizes the importance of considering mitigating and aggravating circumstances for implementing the principle of differentiation and individualizing punishment. The analysis of the practice of sentencing for an act under Article 270 of the Criminal Code of Ukraine has shown that the court's palette of mitigating circumstances considered when sentencing for this criminal offense is somewhat limited. The author defines the range of the most typical circumstances that the court considers when sentencing for an act under Article 270 of the Criminal Code of Ukraine. It is stated that such circumstances lead to the application of other criminal law institutions, for example, the imposition of a lighter sentence than that provided by law. It is noted that among the verdicts studied, many do not contain mitigating or aggravating circumstances. The author notes that there is almost a complete absence of aggravating circumstances when sentencing for an act under Article 270 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: criminal liability, criminal punishment, sentencing, general principles, identity of the perpetrator, violation of fire or industrial safety requirements established by law, fire safety, industrial safety, differentiation of criminal liability, individualization of punishment.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2024 р.

Бібліографічний опис статті:

Коваленко О.О., Плотнікова А.В. Щодо врахування пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин при його призначенні за вчинення діяння, передбаченого ст. 270 КК України «порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки». *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 4. С. 125-128.

Kovalenko O., Plotnikova A. *Regarding the consideration of mitigating and aggravating circumstances when imposing a sentence for an act under art. 270 of the Criminal Code of Ukraine "violation of fire or industrial safety requirements established by law"*. *Actual problems of innovative economy and law*. 2024. No. 4, pp. 125-128.

УДК: 351.61; JEL classification: H75; I11
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-4-25>

КАЛІНІЧЕНКО Сергій Миколайович, кандидат економічних наук, доцент, заступник генерального директора з міжнародного співробітництва, інновацій та розвитку, ДНП «Центр Тестування» МОЗ

України, доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біотехнологічний університет, <https://orcid.org/0000-0003-3958-4763>

ХАРЧЕВНИКОВА Лілія Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму, Державний біотехнологічний університет, <https://orcid.org/0000-0002-2571-8612>

АВРЯТА Андрій Вікторович, аспірант, Державний біотехнологічний університет, <https://orcid.org/0000-0002-5100-2298>

ОЛІЙНИК Ігор Андрійович, аспірант, ПВНЗ «Європейський університет», <https://orcid.org/0009-0005-8403-4252>

ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Калініченко С.М., Харчевнікова Л.С., Аврята А.В., Олійник І.А. *Застосування стратегічного менеджменту в галузі охорони здоров'я*.

Галузь охорони здоров'я є пріоритетною для досягнення високих показників якості життя громадян, а відтак і міжнародної конкурентоспроможності країни загалом. В останні роки можна спостерігати активне реформування сфери охорони здоров'я та зміни у світовій системі економічних відносин, а також процеси, що набирають обертів, і посилення міжнародного співробітництва, які насамперед пов'язані з фінансуванням, розвитком приватного сектору медичних послуг, зростанням рівня конкуренції на ринку та пошуком нових шляхів підвищення ефективності та результативності системи охорони здоров'я населення. Всі ці кардинальні зрушення та трансформації ініціюють нові виклики для закладів охорони здоров'я та їх керівників у частині розвитку та вдосконалення систем управління та застосовуваних практик, що, як наслідок, призводить до виникнення потреби в комплексному оновленні способів та методів управління системою надання медичних послуг. Сучасні тенденції розвитку галузі охорони здоров'я наочно свідчать про необхідність застосування принципово нових підходів до планування, організації та управління діяльністю закладів охорони здоров'я, побудованих на пошуку оптимального співвідношення наявних у їхньому розпорядженні ресурсів та потенційних можливостей. Це своєю чергою визначає необхідність застосування